

ASPECTUL LEGAL ȘI DOCTRINAR AL STATUTULUI JURIDIC AL DESCENDENȚILOR REZERVATARI DIN REPUBLICA MOLDOVA

Vasilii PEREDERCO

Universitatea de Studii Politice și Economice Europene din Moldova „Constantin Stere”

În articol sunt analizate particularitățile statutului juridic al descendenților rezervatari din cadrul succesiunii legale pentru a determina rolul și importanța acestuia în lista succesorilor rezervatari. Autorul propune o definiție proprie a noțiunii de descendent rezervatar succesoral, caracterizează dreptul descendenților, evidențiază caracterele juridice ale descendenților rezervatari succesoral, analizează descendenții rezervatari care sunt copii ai defunctului – atât minori, cât și majori, atât din căsătorie, cât și din afara căsătoriei, atât de sânge, cât și înfiați, grupându-i în dependență de diferite criterii. Sunt scoase în relief caracterele specifice ale statutului juridic al descendenților rezervatari, autorul evidențiind noțiunea inapt de muncă. Toate acestea au ca suport legislația în vigoare a Republicii Moldova, a altor state, precum și doctrina cu referire la subiect. În rezultatul cercetărilor efectuate autorul formulează concluzii.

Cuvinte-cheie: *rezervă succesorală, descendenți rezervatari, copiii defunctului, grad de rudenie cu defunctul, inapt de muncă etc.*

LEGAL ASPECT DOCTRINAL LEGAL STATUS, OF SUCCESSORS REZERVATAR DESCENDANTS OF MOLDOVA

In this article the author aimed to analyze the peculiarities of the legal status of legatee descendants of the legal succession to determine its role and importance in the list of successors heirs. In achieving this goal and determining the role, importance and peculiarities of the legal status of descendants heirs of legal succession, characterized by downward legatee notion of inheritance, proposing his own definition, right offspring, progeny showed characters of legal successor legatee, offspring analyzed heirs who are both deceased minor children as well as adults, both in marriage and outside marriage as both blood as well as the adoption, grouping them depending on different criteria, highlighted specific legatee characters legal status of offspring, highlighting the concept unable to work analyzed the legislation of the Republic of Moldova, other countries and doctrine with reference to the subject. The results of the investigations, the author came to the conclusion.

Keywords: *book succession, descendants legatee/heirs children deceased kin to the deceased, unable to work, etc.*

Introducere. Actualitatea și importanța temei propuse spre abordare este determinată de evoluțiile de dezvoltare a societății, de creșterea rolului și valorii proprietății private, precum și a necesităților personale ale cetățenilor. Deși vine încă din antichitate, rezerva succesorală este una dintre cele mai importante și actuale compartimente ale succesiunii legale. Importanța și actualitatea acesteia este justificată de caracterul transformărilor care au survenit în viața social-politică, de realitățile și tendințele dezvoltării sociale, dat fiind faptul că aceste relații, reglementate de Codul civil al Republicii Moldova (prescurtat – CC RM), prezintă un imens interes pentru mulți cetățeni din țară. Prin prevederile Codului civil al Republicii Moldova cu privire la rezerva succesorală se face o protecție specială unor moștenitori legali, și anume: descendenților rezervatari care au calitatea de a fi *inapte de muncă*. În opinia noastră, protecția acestor persoane este foarte importantă, deoarece anume ele necesită o protecție specială. Actualitatea temei supuse cercetării se justifică și prin aspectul novațional al subiectului elucidat în prezentul demers științific, care prin valoarea sa analitică vine să contribuie la dezvoltarea doctrinei naționale.

Importanța. Instituționalizarea rezervei succesorală – ca realitate juridică în Republica Moldova – determină necesitatea elaborării unor studii de evaluare a cadrului de reglementare și interpretare a normelor prescise, indicând, în caz de necesitate, lacunele și perspectivele de dezvoltare. Mai mult decât atât, în vederea abordării importanței rezervei succesorală, se impune drept imperativă cercetarea acestei noțiuni în toată complexitatea sa, incluzând și succesorii rezervatari, astfel încât spre final să poată fi înaintată o concluzie asupra importanței reglementărilor și acțiunilor ce urmează a fi întreprinse în scopul perfecționării lor.

Scopul. Prin prezentului studiu ne propunem drept scop: abordarea teoretică a unora dintre succesorii rezervatari ca subiecți ai rezervei succesorală, și anume – descendenții, stabilirea dimensiunilor juridice ale acestui subiect, precum și determinarea locului și rolului lui în cadrul relațiilor sociale de succesiune, al sistemului de drept și garanțiilor cetățenești, cu indicarea deficiențelor și perspectivelor de dezvoltare. În articol sunt examinate calitățile specifice ale descendenților în cadrul rezervei succesorală în protecția moștenitorilor, din pers-

pective naționale, prin evidențierea influențelor externe în procesul de formare și dezvoltare a rezervei succesoriale, a rolului ei în protecția moștenitorilor și în stabilirea orientărilor esențiale și a conținutului acesteia.

Conținut. Sistemele transmisiunii succesoriale adoptate de legislațiile de influență romanică au fost edificate pe principiul tradițional al legăturii de sânge și legale existente între membrii aceleiași familii. În înțelesul noțiunii de membri ai aceleiași familii au fost cuprinși ascendenții și descendenții defunctului, precum și colateralii acestuia care își găsesc ascendența în același autor cu al defunctului, indiferent cât de îndepărtat ar fi gradul de rudenie cu acesta. Adoptarea acestui sistem de transmisiune succesorală, pe principiul legăturii de sânge între membrii aceleiași familii, justificat de o prezumată afecțiune a defunctului față de rudele sale, a atras o însemnată consecință materializată prin conservarea patrimoniului în mâinile aceleiași familii [16, p.55]. Codul civil al Republicii Moldova nu reglementează relațiile de rudenie, însă este necesar să acetuăm că rudenie poate fi atât de sânge, cât și civilă. Astfel, în conformitate cu actualul Cod civil român, care a avansat în acest sens, legiuitorul venind cu completări esențiale, la art.405 (Cartea a II-a, Titlul III *Rudenia* [3] se prevede: (1) Rudenia firească este legătura bazată pe descendența unei persoane dintr-o altă persoană sau pe faptul ca mai multe persoane au un ascendent comun. Alin.(2) art.405 reglementează forma de rudenie civilă, care este legătura ce rezultă din adopția încheiată în condițiile prevăzute de lege. Deci, Codul civil al României prevede legalitatea expresă atât a rudeniei de sânge, cât și rudenie civilă [4, p.439].

Instituția succesiunii a fost întotdeauna strâns legată de ideea de proprietate și comunitate de familie.

În art.1505 CC RM, legiuitorul, definind rezerva succesorală, prevede că moștenitori ai acesteia sunt succesorii de clasa I inapți pentru muncă care au dreptul de a moșteni, independent de conținutul testamentului, cel puțin o doime cotă-parte din cota ce s-ar fi convenit fiecăruia în caz de succesiune legală (rezervă succesorală) [11]. Noul cod civil român (prescurtat – NC CR) include aceeași listă de succesori rezervatari, inclusiv descendenții, dar, spre deosebire de Codul civil al Republicii Moldova, aceștia nu sunt limitați prin noțiunea *inapți de muncă*. Astfel, conform art.1087 NC CR, sunt moștenitori rezervatari: soțul supraviețuitor, descendenții și ascendenții privilegiați ai defunctului. Întinderea rezervei succesoriale este reglementată de art.1088 NC CR, potrivit căruia „rezerva succesorală a fiecărui moștenitor rezervatar este de jumătate din cota succesorală care, în absența liberalităților, i s-ar fi convenit ca moștenitor legal” [13, p.154]. Potrivit art.975 alin.(1) NC CR, „descendenții sunt copiii defunctului și urmașii lor în linie dreaptă la nesfârșit”. Comparativ cu Codul civil român din 1864, se poate observa că noul Cod civil reglementează expres faptul că vocația succesorală a descendenților nu este limitată nici de gradul de rudenie, nici de inapținătate de muncă.

Dorim să accentuăm că din conținutul art.1505 CC RM reiese că rezerva succesorală este un drept al moștenitorilor rezervatari (și al descendenților) care apare doar după moartea defunctului *de cuius*, adică atâta timp cât moștenirea nu s-a deschis nu apare nici dreptul (căci asemenea acte ar constitui pacte – interzise – asupra unei succesiuni viitoare, fiind lovite de nulitate). Dreptul la rezervă este un drept propriu, născut în persoana moștenitorilor rezervatari la data deschiderii moștenirii, iar nu dobândit de la defunct prin succesiune. În privința dreptului la rezervă, descendenții, părinții și soțul supraviețuitor nu sunt succesori în drepturi (*habentes causam*) față de actele încheiate de defunct și prin care se aduce atingere acestui drept, ci au calitatea de terți și, ca atare, aceste acte nu le sunt opozabile. Toate celelalte acte încheiate de cel care lasă moștenirea (acte cu titlu oneros și acte dezinteresate) produc efecte față de moștenitorii rezervatari (ca și față de orice alt moștenitor) în calitatea lor de succesori în drepturi, cu deosebire că moștenitorii nerezervatari sunt succesori în drepturi cu privire la toate actele defunctului, inclusiv liberalitățile. Prin acceptarea rezervei succesoriale, rezervatarii obțin nu doar drepturile, dar și obligațiile din patrimoniul defunctului.

La articolul 1500 CC RM alin.(1) lit.a) legiuitorul evidențiază în calitate de descendenți fiii și fiicele celui ce a lăsat moștenirea, la fel și cei născuți vii după decesul lui, precum și cei înfiați. Deci, în calitate de descendenți putem evidenția toți copiii defunctului, precum și cei înfiați care sunt vii la momentul decesului, precum și cei născuți vii după decesul lui. În dependență de anumite criterii, am putea să evidențiem și mai multe categorii de copii. Astfel, în dependență de vârstă și de prevederile art.20-24 CC RM, evidențiem copii minori și majori, copii din căsătorie și din afara căsătoriei, copii înfiați, precum și copii născuți vii după deces. Toți cei evidențiați au statutul lor juridic deosebit, principalele caractere juridice specifice acestora, care reies din conținutul articolelor citate mai sus, fiind: legalitatea copiilor față de defunct și inapținătatea de muncă.

Este important să accentuăm că, deși rezerva succesorală are un caracter imperativ, descendenții pot opta să renunțe în tot sau în parte la rezerva succesorală care le revine (însă, numai după deschiderea moștenirii), întrucât caracterul imperativ se referă la instituirea dreptului de rezervă și nu obligă și la exercitarea dreptului, moștenitorul rezervatar având, la fel ca orice alt succesori, dreptul la opțiune succesorală [9, p.46].

Descendenții și părinții defunctului, precum și soțul supraviețuitor, sunt moștenitori rezervatari în majoritatea statelor occidentale (a se vedea, de exemplu, art.536 din Codul civil italian, art.762-763 din Codul civil austriac, art.470 din Codul civil elvețian). Common law-ul englez nu cunoaște instituția rezervei succesoriale. În SUA, numai în statul Louisiana se recunoaște instituția rezervei excesive a defunctului, indiferent de beneficiarul liberalității, persoană străină sau moștenitor legal, chiar rezervatar. De exemplu, dacă defunctul are 2 copii și dorește să favorizeze pe unul dintre ei, o poate face numai în limitele cotității disponibile, rezerva celuilalt neputând fi atinsă, sub sancțiunea reducățiunii liberalității excesive. În acest sens, rezerva are un caracter individual, raportat la fiecare moștenitor, nu doar în cazul soțului supraviețuitor, dar și în cazul descendenților ori al ascendenților privilegiați [10, p.49].

Sunt asemănătoare cu prevederile Codului civil al Republicii Moldova reglementările din Codul civil al Federației Ruse. Astfel, articolul 1149 din Codul civil al Federației Ruse prevede același cerc de moștenitori rezervatari înainte de muncă, precum și același drept la 1/2 cotă obligatorie din succesiunea legală. Printre moștenitorii rezervatari sunt prevăzuți minorii sau copiii cu dizabilități ai defunctului, soțul supraviețuitor și părinții. Minorii sunt copiii care nu au împlinit vârsta de 18 ani, persoane inapte de muncă – persoane sub vârsta de 16 ani sau care au atins 55 de ani (femei) și 60 de ani (bărbați), precum și toate grupurile de persoane cu dizabilități, inclusiv încă din copilărie. Minorii care s-au căsătorit înainte de vârsta de 18 ani și cei emancipați de asemenea se consideră moștenitori rezervatari și au dreptul la o cotă obligatorie [17, p.18]. O noutate, în sensul legislației ruse, este prevederea, conform căreia se consideră rezervatari și persoanele inapte de muncă, aflate la întreținerea defunctului cel puțin un an până la deces [18, p.11].

Analizând doctrina din Republica Moldova, din alte state, am sesizat opiniile unor autori [14, p.32] care consideră că din categoria descendenților legali fac parte:

✓ copiii din căsătoria celui care lasă moștenirea. Constatarea nulității căsătoriei nu va produce efecte asupra copiilor rezultați dintr-o astfel de căsătorie, aceștia păstrându-și drepturile care revin copiilor din căsătorie, chiar dacă ambii soți au fost de rea-credință la încheierea acesteia;

✓ copiii celui care lasă moștenirea sau descendenții lui din afara căsătoriei, cu singura condiție ca paternitatea să fie stabilită potrivit legii. Așadar, principiul în această privință este asimilarea copilului din afara căsătoriei cu cel din căsătorie. Proveniența copilului de la mamă (maternitatea) se stabilește în baza documentelor care confirmă nașterea copilului de la mamă într-o instituție medicală (alin.(1) art.47 din Codul familiei al Republicii Moldova (prescurtat – CF RM) [12]. În cazul în care copilul nu este născut într-o instituție medicală, maternitatea se stabilește în baza documentelor medicale, a depozițiilor martorilor și prin alte probe. Proveniența copilului de la tată prezintă unele dificultăți în cazul în care copilul este născut în afara căsătoriei. Potrivit alin.(3) art.47 CF RM, copilul născut din părinți căsătoriți ori în timp de 300 de zile din momentul desfacerii căsătoriei, declarării căsătoriei nule sau decesului soțului mamei copilului are ca tată pe soțul (fostul soț) al mamei, dacă nu a fost stabilit contrariul. Această prezumție de paternitate a soțului (fostului soț) poate fi înlăturată printr-o declarație a soților (foștilor soți) depusă personal. În cazul în care unul din soți nu se poate prezenta personal, declarația se autentifică notarial și se expediază organului de stare civilă (alin.(4) art.47 CF RM) [6]. Paternitatea copilului născut în afara căsătoriei poate fi recunoscută de către tatăl său printr-o declarație comună a acestuia și a mamei copilului depusă la organul de stare civilă. Dacă copilul este născut din părinți necăsătoriți între ei și în lipsa declarației comune a părinților sau a tatălui copilului, paternitatea se stabilește de către instanța de judecată în baza declarației unuia dintre părinți, a tutorelui (curatorului) sau a copilului însuși la atingerea majoratului (art.48 CF RM). Contestarea paternității (maternității) se face, conform art.49 CF RM, doar pe cale judecătorească, de către persoanele și în condițiile prevăzute de articolul nominalizat. Altfel spus, copilul din afara căsătoriei, care și-a stabilit paternitatea, are aceeași situație legală ca și copilul din căsătorie, atât față de părinte, cât și față de rudele acestuia. În ce privește copiii ai căror părinți au fost decăzuți din drepturile părintești, acestora, conform art.49 CF RM, li se păstrează dreptul la succesiune;

✓ copiii înfiați. Înfierea este actul juridic în temeiul căruia se stabilesc raporturi de rudenie între înfiat și descendenții săi, pe de o parte, și înfiator și rudele acestuia, pe de altă parte, asemănătoare acelor care există în cazul rudeniei firești [7, p.365]. Raporturile dintre înfiator și înfiat sunt asemănătoare celor existente între părinți și copii, adică înfiatul și descendenții săi dobândesc, prin efectul înfierii, aceleași drepturi pe care le are copilul din căsătorie față de părinții săi. Înfiatul și descendenții săi vor avea vocație succesorală la moștenirea lăsată de defunct, deoarece ei devin rude nu doar cu înfiatorul, dar și cu rudele acestuia, între care și ascendentul înfiatorului care lasă moștenirea;

✓ copiii concepuți, dar născuți vii după decesul părinților sau al unuia din ei.

Susținem opinia autorului cu privire la faptul că nu sunt considerați succesori și nu pot să moștenească copiii luați de „suflet”, adică minorii care au fost adăpostiți, crescuți, îngrijiți, educați în unele familii, de obicei, de rude îndepărtate sau chiar de străini ce nu au copii proprii. În toate aceste cazuri copiii „luați de suflet” nu au fost oficial înfiați (adoptați), din care considerente nu pot pretinde la succesiune în cazul decesului părinților care i-au crescut și i-au educat. Descendenții pot culege moștenirea în nume propriu sau prin reprezentare [15, p.51]. Deci, reieșind din cele expuse mai sus, menționăm că acestea pot fi atribuite și descendenților rezervatari.

Pentru a moșteni trebuie să precizăm *capacitatea succesorală a descendenților care de asemenea confirmă legalitatea acestora*. În doctrină este discutabilă capacitatea succesorală atât în cadrul succesiunii testamentare, cât și al succesiunii legale care ne interesează în studiul nostru privind rezerva succesorală a descendenților. În cadrul succesiunii legale, au capacitate succesorală persoanele care se aflau în viață la momentul decesului celui ce a lăsat moștenirea, precum și copiii celui ce a lăsat moștenirea concepuți în timpul lui și născuți vii după decesul acestuia.

Pentru a stabili statutul juridic al descendenților rezervatari, urmează să analizăm *capacitatea succesorală*. În primul rând, acestea sunt doar persoanele fizice descendente.

a) *Persoanele fizice în viață* la data deschiderii succesiunii au capacitate succesorală fără deosebire de sex, rasă, religie, opinie, apartenență politică, origine socială. Dreptul la moștenire este garantat de Constituția Republicii Moldova (alin.(6) art.46). Nu are importanță cât a trăit persoana după deschiderea succesiunii; în aceste cazuri drepturile lui asupra moștenirii vor trece la propriii succesori ca făcând parte din propriul patrimoniu. Nu are importanță că moștenitorul care a decedat imediat după deschiderea succesiunii nu și-a exercitat dreptul la opțiunea succesorală, întrucât acest drept face parte din patrimoniul retransmis propriilor moștenitori care vor putea să-l exercite până la împlinirea termenului de 6 luni. Ceea ce este cu adevărat important la stabilirea capacității succesorală a descendenților rezervatari este dovada faptului inexistenței la momentul deschiderii succesiunii a persoanei pe care o reprezintă, care se face cu orice mijloace de probă (acte de stare civilă, certificate de deces, hotărârea instanței de judecată declarativă de moarte), precum și a inaptivității de muncă a acestuia.

b) *Persoanele dispărute* au capacitate succesorală, deoarece sunt prezumate de lege a fi în viață dacă nu a intervenit o hotărâre judecătorească declarativă de moarte. Nu are importanță cât timp a trecut de la dispariția persoanei și indiferent dacă este o hotărâre declarativă de dispariție.

Însă, capacitatea succesorală a dispărutului este numai „provizorie”, definitivându-se prin apariția lui, prin constatarea fizică a morții ori prin hotărârea declarativă de moarte, stabilindu-se ca dată a morții o dată ulterioară deschiderii moștenirii la care are vocație succesorală.

Capacitatea succesorală a dispărutului se desființează cu efect retroactiv, dacă se constată moartea fizică a lui sau, prin hotărâre judecătorească definitivă declarativă de moarte, că nu mai exista la data deschiderii moștenirii. În acest caz tot ce s-a primit din moștenire în numele dispărutului va trebui restituit moștenitorilor care au fost înlăturați de la moștenire prin prezența dispărutului sau ale căror cote-părți au fost astfel micșorate. Desigur, urmașii lui care au dreptul de a-l reprezenta succesoral vor păstra cota lui parte din moștenire, dar nu ca parte componentă a patrimoniului moștenit de la dispărutul declarat mort prin efect retroactiv (moștenire prin transmisie), ci în calitate de moștenitori cu vocație proprie (prin reprezentare) [5, p.45].

c) *Persoanele concepute, dar nenăscute la data deschiderii succesiunii*. Încă din dreptul roman se admitea că drepturile copilului sunt recunoscute încă de la concepția acestuia, precizându-se că copilul conceput trebuie să fie socotit ca fiind născut ori de câte ori aceasta este în interesul său. Această regulă se regăsește în dispozițiile art.1433 CC RM. Pe această linie de gândire, copilul conceput este considerat că există, având capacitate succesorală chiar înainte de a se naște. Este însă o condiție de care se leagă posibilitatea copilului de a avea capacitate succesorală – să se nască viu după moartea celui ce lasă moștenirea, însă nu se cere ca să fie și viabil. Nu prezintă importanță perioada în care a trăit copilul, trebuie doar ca el să se nască viu. Copilul născut mort se va considera că nu a existat la momentul deschiderii succesiunii [2, p.16].

Fiind vorba despre fapte materiale, cel ce pretinde moștenirea în numele copilului trebuie să dovedească, cu orice mijloace de probă admise de lege, data concepției copilului, care trebuie să fie înainte de moartea celui ce lasă moștenirea.

Întrucât Codul civil al Republicii Moldova nu prevede nicio dispoziție prin care s-ar reglementa modul de dovedire a concepției copilului la momentul deschiderii succesiunii, se apelează la prevederile alin.(3) art.47 din Codul familiei al Republicii Moldova, care reglementează că „copilul născut din părinți căsătoriți ori în

timp de 300 de zile din momentul desfacerii căsătoriei, declarării căsătoriei nule sau decesului soțului mamei copilului are ca tată pe soțul (fostul soț) al mamei, dacă nu a fost stabilit contrariul". Numai că această prezumție este prevăzută de lege în materia stabilirii filiației față de tată. Așa fiind, se pune problema dacă aplicarea ei poate fi extinsă și în materia succesiunii, pentru stabilirea capacității succesorală a copilului. Considerăm că, conform alin.(1) al art.5 CC RM (analogia legii), în aceste cazuri poate fi extinsă și în materia rezervei succesorală din cadrul succesiunii legale.

Dacă problema stabilirii capacității succesorală se confundă cu aceea a stabilirii filiației, întrebări nu apar, fiindcă stabilindu-i paternitatea, implicit și în mod necesar s-ar stabili și capacitatea succesorală a copilului născut după moartea tatălui, pe care urmează să-l moștenească. Iar dacă se stabilește că defunctul nu putea fi tatăl copilului pentru că acesta s-a născut după 300 de zile de la moartea soțului, copilul nu va putea moșteni nici pe cale testamentară, întrucât nu a avut capacitate succesorală la data deschiderii moștenirii [6, p.45]. Nu va putea deveni nici successor rezervatar.

Considerăm însă, alături de alți autori autohtoni, că prezumția legală privitoare la perioada concepției (maximă de 300 de zile) are o aplicare generală și trebuie luată în considerare la stabilirea capacității succesorală a copilului, chiar dacă această problemă nu coincide cu problema stabilirii filiației (față de tată), pentru că un copil poate succeda nu doar în calitate de fiu sau fiică a tatălui, dar și în calitate de soră sau frate. Dacă aceste dovezi au fost făcute, copilul se va putea bucura de dreptul la moștenire a rezervei succesorală în temeiul prevederilor Codului civil al Republicii Moldova, fiindcă acest drept, cu toate că are ca obiect o universalitate de bunuri – cuprinzând atât activul, cât și pasivul – nu poate vătăma interesele lui, deoarece el va răspunde pentru datoriile defunctului numai în limita activului [1, p.193].

Un alt caracter juridic specific copiilor ca succesori rezervatari descendenți este **inaptitatea de muncă**. În dependență de acest caracter, copiii pot fi clasificați în conformitate cu art.20-24 CC RM, care prevăd capacitatea de exercițiu a acestora. Această categorie de copii pot fi considerați și cu capacitate de muncă, dacă, așa cum prevede art.20 Codului civil al Republicii Moldova, capacitatea deplină de exercițiu începe la data când persoana fizică devine majoră, la împlinirea vârstei de 18 ani. Însă, alin.(2) art.20 CC RM este problematic în stabilirea capacității de muncă a minorului căsătorit la 16 ani, de aceea aici sunt necesare prevederi exprese de lege cu referire la rezerva succesorală.

Alin.(3) art.20 CC RM de asemenea pozitiv afirmă capacitatea de muncă a minorului care a atins vârsta de 16 ani. Acesta poate fi recunoscut ca având capacitate de exercițiu deplină dacă lucrează în baza unui contract de muncă sau, cu acordul părinților, adoptatorilor sau curatorului, practică activitate de întreprinzător. Atribuirea capacității depline de exercițiu unui minor (emancipare) se efectuează prin hotărâre a autorității tutelare, cu acordul ambilor părinți, adoptatorilor sau curatorului, iar în lipsa unui astfel de accord – prin hotărâre judecătorească. Aceste acte pot servi ca probe în confirmarea capacității de muncă a minorului.

Reieșind din prevederile alin.(1) art.20 CC RM, persoanele fizice care sunt copii ai defunctului pot fi excluse din lista descendenților rezervatari, cu excepția celor prevăzute de art.24 CC RM, potrivit căruia persoana care în urma unei tulburări psihice (boli mintale sau deficiențe mintale) nu poate conștientiza sau dirija acțiunile sale poate fi declarată de către instanța de judecată ca incapabilă. În acest caz, incapacitatea de muncă trebuie dovedită, în opinia noastră, în baza prevederilor legale de instanța de judecată, care nu trebuie suplimentată cu cerințele de evidențiere și a incapacității de muncă a celui lipsit de capacitate de exercițiu.

Minorul a cărui capacitate de exercițiu cade sub incidența prevederilor art.21 CC RM, care a împlinit vârsta de 14 ani și dispune de un salariu stabil, poate fi considerat apt sau capabil de muncă, adică poate fi de asemenea scos din lista descendenților.

Iar minorul care, în conformitate cu art.22 CC RM, nu a împlinit vârsta de 14 ani poate fi considerat inapt de muncă și successor rezervatar.

Considerăm că aici trebuie să fie totuși o prevedere legală expresă referitoare la copiii minori care învață atât în școli generale, profesionale, cât și în instituții de învățământ superior, care ar putea fi considerați inapți de muncă în legătură cu studiile.

În afară de minori, se consideră copii ai defunctului și cei maturi, a căror inaptitate de muncă este discutabilă, mai ales în prezent, când în societatea noastră mai predomină și un astfel de fenomen cum este șomajul. Evident, în situația când copilul de orice vârstă este invalid, pensioner, aceasta se confirmă prin documente, așa cum se concretizează în pct.48 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației la examinarea cauzelor despre

sucesiune", nr.13 din 03.10.2005. Aceasta prevede că pentru recunoașterea calității de moștenitor rezervatar persoana trebuie să aibă calitatea de moștenitor de clasa întâi și să fie inaptă de muncă la data deschiderii succesiunii. Astfel, în hotărâre se precizează că sunt inapte de muncă persoanele care au atins vârsta de pensionare pentru limita de vârstă, invalizii de gradul 1, 2 și 3, inclusiv invalizii din copilărie, indiferent de faptul dacă le este stabilită pensia pentru limită de vârstă sau invaliditate, precum și copiii până la împlinirea vârstei de 18 ani. Incapacitatea de muncă se va dovedi prin carnetul de invaliditate, carnetul de pensionar și certificatul de naștere pentru dovedirea minorității sau atingerii vârstei de pensionare pentru limită de vârstă. Faptul că persoana inaptă de muncă nu a fost întreținută de către defunct, că se afla în altă localitate sau țară nu are importanță pentru a recunoaște persoana respectivă ca moștenitor rezervatar [8, p.4].

Articolele 74-78, 92 din Codul familiei al Republicii Moldova prevăd obligațiile de întreținere a copiilor minori și inapți de muncă de către părinții lor. Considerăm că aceste articole ar servi drept temei legal al inapității de muncă, prin analogie, a descendenților rezervatari.

Concluzii. În articolul de față ne-am propus să prezentăm, în lumina modificărilor de ultimă oră, drepturile succesoriale ale rudelor defunctului incluși în rezerva succesorală în calitate de descendenți. Am încercat să realizăm un studiu de manieră comparativă privind actuala reglementare a devoluțiunii succesoriale legale și cea consacrată de Codul civil al Republicii Moldova. Drepturile succesoriale ale rudelor defunctului trebuie privite în perspectiva dezvoltării instituției moștenirii legale.

Considerăm că cei mai importanți succesori rezervatari sunt descendenții care întrunesc, îndeosebi, copiii defunctului. Evidențiem, în primul rând, copiii minori care trebuie să dispună de o protecție deosebită, deoarece ei, în majoritatea cazurilor, sunt inapți de muncă dat fiind calitatea lor de minori. Aceștia trebuie să dispună de un statut juridic special și de o reglementare expresă în cadrul Codului civil al Republicii Moldova cu referire la rezerva succesorală.

Reieșind din cele expuse în articolele Codului civil al Republicii Moldova privind rezerva succesorală, din analiza literaturii de specialitate a altor state, precum și din tendința de aderare a statului nostru la Uniunea Europeană, considerăm că cea mai bună soluție este de a exclude din conținutul art.1505 CC RM noțiunea *inapți de muncă*, așa cum se reglementează rezerva succesorală în majoritatea statelor membre ale Uniunii Europene.

Bibliografie:

1. BĂNĂRESCU, Iu. Condiții generale ale dreptului de moștenire. În: *Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova*, 2005, nr.8/193.
2. BACACI, AL., COMĂNIȚĂ, Gh. *Drept civil. Succesiuni*. București: ALL Beck, 2003, p.16.
3. Codul civil al României, adoptat prin Legea nr.287/2009. În: *Monitorul Oficial al României*, partea I, 2009, nr.511.
4. COJOCARI, E. Rudenia, cerință de bază a chemării la succesiune a moștenitorilor legali în ordinea claselor succesoriale. În: *Materialele Conferinței științifice cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”*. Iași, 2014, p.439.
5. DEAK, Fr. *Tratat de drept succesoral*. București: Actami, 1999, p.45.
6. Ibidem.
7. FILIPESCU, I. *Tratat de dreptul familiei*. București, 2000, p.365.
8. Hotărârea Plenumului CSJ a RM, nr.13 din 03.10.2005. „Cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației la examinarea cauzelor despre succesiune”. În: *Buletinul CSJ a RM*, 2006, nr.5/4.
9. [Http://www.scribd.com/climescu marian](http://www.scribd.com/climescu marian), Rezerva succesorală, p.46.
10. [Http://www.scribd.com/climescu marian](http://www.scribd.com/climescu marian), Rezerva succesorală, p.49.
11. Legea Republicii Moldova nr.1107 din 06.06.2002. Codul civil. Cartea a patra - Dreptul succesoral (art.1432-1575). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.82-86/661.
12. Legea Republicii Moldova nr.1316 din 26.10.2000, prin care a fost adoptat Codul familiei. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2001, nr.47-48/210.
13. MUREȘAN, M., FILDAN, S., LUCACIUC, Șt. *Drept civil. Succesiuni*. Cluj-Napoca: Cordial Lex, 2012, p.154.
14. ROBU, O. Clasele de succesori legali. În: *Revista Națională de Drept*, 2005, nr.9/51; POPA, I. Rezerva succesorală și moștenitorii rezervatari în reglementarea noului Cod civil. În: *Dreptul (România)*, 2011, nr.6, p.32.
15. ROBU, O. Clasele de succesori legali. În: *Revista Națională de Drept*, 2005, nr.9, p.51.
16. ROBU, O. Dreptul succesoral al soțului supraviețuitor. În: *Revista Națională de Drept*, 2002, nr.10, p.55.
17. ЛИМАНСКИЙ, Г. Право на обязательную долю: актуальные вопросы теории и судебной практики. В: *Российский судья*, 2006, №3, с.18.
18. ЭРДЕЛЕВСКИЙ, А. Часть третья ГК РФ о наследовании. В: *Законность*, 2002, №2, с.8; №3, с.11.

Prezentat la 28.01.2015